

DVĚ MLADÉ POEZIE ČESKÉ

Zbyněk Vybíral

Nenormalita dnešní nejmladší české poezie spočívá v tom, že z ní, zahrnány do jednoho houfu, vykukují vlasaté hlavy jen o málo starší než dvacetileté vedle lysin se čtyřmi křížky. U tohoto konstatování se dosud většinou končí. Ale v poznání mladé poezie je potřeba se dostat dál.

Tvoří vůbec mladí jednu poezii? A copak mohou, když nejsou ani jednou generací? Abychom se pohnuli z místa, přijměme (třeba jen pracovní) hypotézu, že se v současnosti v pásmu nejmladší poezie české nacházejí dvě básnické skupiny, volná sdružení: autoři opravdu mladí a vedle nich básníci zpravidla již bohatých zkušeností, středního věku, nazývaní mladými z logiky jejich nedávného vstupu do literatury. Či lépe do písemnictví jakožto souhrnu knih. V ohradě s cedulí „Pozor, nejmladší“ jsou zčásti ze zvyku chápat v posledních dvou desetiletích všechny, kdo vydají první sbírku a není jim přes magických čtyřicet, jako mladé, zčásti jistě i proto, že poezii mladou myšlením a výrazem píší, že s věkem mladými vytvářejí odlišná díla v básnickém vývoji. Že jejich koncepce lyriky (a u některých i epiky) a dialektická východiska tvorby (já a svět kolem mě) jsou novými. Prvotiny jim vycházejí časově značně pozdrženy a často pečeti strastiplnou pouť po soutěžích, přílohách novin, klubových recitacích, nakladatelstvích. Některým se dokonce vlastní knížka stává výsměšným křížem na Golgathě. Máchovská sudba za léta vyrchala z duše, koná se zmrtvýchvstání pobloudilého občana – podstatou nebásníka a s glejtem v kapse odchod z Pegasovy stáje.

Mluvme o těch, kdo však koni nepřestávají sypat tištěného obroku. Miroslav Huptych vydal v prvotině Srdcový střelec verše až třináct let staré, tři časové vrstvy se skrývají v prvotině Jiřiny Salaquardové Já, Kryštof Kolumbus a Zdeněk Lebl je s Ženou na pravoboku vpuštěn do literatury s básničkami (rodu ženského) starými tak, že některým by v nakladatelství ke křtu mohli vydávat rovněž občanský průkaz. Je to generace Zuzany Trojanové – měla to být generace přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Díky pozdrženým vydáním jejich prvotin v průběhu celé následné dekády, kterou měli někdy v roce 1980 otevřít, zdají se být rozptýleni mezi nejmladšími. V květnu loňského roku se Huptych v Kmeni zeptal, jsou-li generací nevýraznou, nebo jenom přidušenou ve svém raném rozletu, či chceme-li: při ladění. Nebyli zakazováni, jen je ti,

kdo rok co rok rozhodovali o tom, nevydávat časopis pro mladé, přidusili. Vždyť kolik kyslíku a kde měli? Když takovou dobu lapala po dechu malá místnůstka Dílny v nevětraném bytě Literárního měsíčníku... K tomu přistupovala opatrnost a pochybená měřítka na úroveň a náplň debutu v nakladatelstvích. To je potřeba také vědět. Preference knižního debutu řekněme svého času G. Veinerové (rozhlížíme se jen po tomto desetiletí) před, řekněme, Leblem nevysvětlí neexistující časopis, ale existující vydavatelská libovůle a preferování neproblémové lyriky.

Připomenu, čím naši dekádu Trojanová otevřela: poezií o civilizovanosti člověka, poezií existenciálního rozměru, vývojově právem modernějšího a *jinak* skeptického, než s jakým operovala poezie druhé poloviny šedesátých let. Po smělém, ale osamoceném výkřiku Marcely Chmarové v roce 1974 zahájila navíc poezie Trojanové impozantní tažení mladých básníků českými osmdesátými lety, ofenzívu, která se zdá být jedním z nejmýrnějších rysů celého desetiletí. Myslím na Bratršovskou, Salaquardovou, Fischerovou, Antošovou, na ty v první řadě, ale kolik dalších autorek tu ještě je a kolik básníků nám z nich vyrosté! Přidáme-li k nim Alexandru Berkovou v próze (jedna z těch léta čekajících), je to celý nájezd Amazonek; ještě nikdy tak početný nebyl.

Trojanová akcentovala i kritičnost vůči mužům. Člověk civilizovaný se v její, Huptychově, Salaquardové poezii začíná stávat určující polárkou jejich nočního básnického bdění, když ve společenském dění převládala tma a v ní strašila chrastidla zakázkově angažované poezie. Dnes, kdy otevíráme okna a v místnostech se zvedá prach (pomalu a ztěžka zatím, ale přece) z dogmat zkresleně chápaného socialistického realismu, dnes se právě poezie této generace, s jejím apelem na humánní neposlušnost existence člověka, jeví jako předobraz uzdravování socialistického myšlení a jednání. Jako paprsek, možná nepatrný, snad přidušený, ale nezadušený, paprsek, který ukazoval směr ke globalismu a všem lidem vlastním hodnotám, kritériím a cílům. Vysvitl před několika i více lety, bereme-li data vzniku básní, data utváření poetiky, občanských postojů a protiliterárních ambicí. Toto poslední je někdy nepopulární a nepříjemné vyslechnout. Ale je to tak. Hodnota literárního díla je závislá na talentu, nápadu, pracovitosti, vytrvalosti, ale i na občanském přesvědčení autora. Z křivé duše se nezrodí rovná láska.

Mají nejroztodivnější zaměstnání. Ale jen na pohled. Prostě jsou zaměstnání mezi obyčejnými, literaturou se neživícími a neživenými spoluobčany. Huptych o sobě s úsměvem přiznává, že je sestřička. Salaquardová, nechť se nezlobí, sedí na úřednické židli, Lebl vede sklad. Je jich, co do počtu, asi jako apoštolů, těch, co za něco stojí. Dávno měli mít

v literatuře výrazné hlasovací právo. Vždyť jsou z ročníků 49 až 56! Pa-
desátým letům nestačili porozumět, rozumy brali v letech šedesátých.
Pak psali verše. Pak volali po časopise. Zhruba před deseti lety. Napsali
na Národní třídu i na ÚV SSM. Nedávno mi Huptych v dopise skládal
zbraně pročasopiseckého nadšení: „Paradox je v tom, že tenkrát jsme
pro časopis hořeli a byli připraveni k ‚boji‘. Jenže nikdo s námi nechtěl
‚bojovat‘, naše hlasy se ztrácely v šedivé hmotě bohorovného nezájmu.
Když už je časopis pro mladé (po tom všem škemrání a ňafání) povolen,
většina z nás už zmoudřela a vychladla. Většinou si uvědomujeme, že nej-
důležitější je pracovat na knihách. Knížka je individualistická, časopis je
kolektivní. Nejspíš se po časopise prahne, když se hledá, právě proto jsou
časopisy nezastupitelné právě pro začínající autory, kteří se potřebují ně-
kde otrkat a vzájemnou konfrontací nalézat sama sebe. Tím nechci říct, že
my jsme se už našli, to nacházení sama sebe je poněkud groteskní. Člověk
přistihne své ‚já‘, namíří na něj pistol: ‚Teď mě povedeš ke světlým zítř-
kům,‘ kus cesty to jde a pak se zas někde vypaří a člověku je zase jenom
blbě... Prostě jsme dospěli do stadia, kdy se bez časopisu obejdeme.“

Zajímavé jsou kotvy jejich poetik. Nejvýraznější z nich je spustili
mnohem níž než do předchozí generace: k Prévertovi, Jeffersovi, Skáče-
lovi, Kolářovi, Holubovi. Jaroslav Čejka se v knížce *Návod, jak (ne)sbírat*
básně přiznává, že mu totální metaforu společenských her duchovně ovliv-
nilo seznámení se s Huptychovým *Zvěrokruhem*. Někdy kolem roku 1978.
Proč vlastně vyšly tyto dva básnické cykly v opačném pořadí? Ten, jenž
byl hotový, až v roce 1984? Berková povídky, Huptych a Lebl básně psali
souběžně s tvorbou Čejky, Holoubka, Šimona, Pelce... Není divné, že
na ně nenavazují, nýbrž se s nimi konfrontují. Jsou mezi těmito starší-
mi mladými samozřejmě i členové doprovodu střední generace – Chum,
Marhoul, Hrabal a někteří další. Nerad bych jim křivdil, i oni možná
dokáží svou svébytnost, a třeba žáčkovskou, nebo šimonovskou, proč ne?
A co básník Lubomír Brožek? Což to není spojovací článek jediného ře-
tězu české poezie, v němž souvislosti pořád ještě předčí rozdíly? Kdo ví,
jaká stať bude výsledkem pohledu na generační skupiny sýsovsko-žáčkov-
skou a huptychovskou za deset let? Vrstevnice na mapách jen naznačují
předěly, neznamenají: zde jsou nepřekročitelné zdi.

Vrstevnice, obepínající v literatuře Černíka, Sýse, Žáčka, Peterku,
Cincibucha, Šimona, Čejku, Pelce přetínají nejedny verše mladších básníků,
jejichž cesty vedou skrze ně, kolem nich, mimo ně nebo s nimi. Přec jen
se však střelka Huptycha nebo Salaquardové zdá mířit jinam. K jižnímu
pólu hřejivé komunikace, síly v člověku, k ukrývanému, ale přítomnému
patosu. K básním o měkkém humanismu, který je jejich osobní podstatou.

A to je jiný cíl než ironický nadhled Sýsův či Žáčkův, hraničící někdy s antihumanismem, než proklamativní svědomí Černíkovy poezie, než kauzální manifesty Peterkovy, než vyvozované hledané lidství Cincibuchovo nebo Pelcovo.

A pak jsou tu ti vlasatější. Ročníky 57 až 67, knižně se z nich představili a rázem se do současného kontextu vepsali především Fischerová, Antošová, Andrásy, ale i Slunská, Burianová, Pivec a Toman. Ostatně obruče almanachů praskají před rozpínavým významem několika dalších (Kasal, Staněk, Kupková). Jsem přesvědčen, že v brzké budoucnosti budeme hodnotit zejména jejich autentičnost založenou na upřímnosti jako přínos, významem téměř devizový. Bylo by jako soli znovu potřeba termínů realismus, angažovanost, poezie všedního dne, společenská funkce literatury. Byly však zprofanovány, nikdo by jim nevěřil, nikdo by nevěděl, o čem novém se chce mluvit.

Mladší mladí básníci mají na to rozhýbat setrvalý proces dvou posledních dekád mnohem bouřlivěji než jejich starší soupeřníci. Především jim se zřejmě otevře časopis Iniciály. Nebojme se zdůraznit, dvakrát podtrhnout všechno progresivní, s čím přicházejí. Loni v Kmeni jsem rozebral autentičnost Antošové a Andrásyho – jistě nedostatečně. Uvědomme si, že pojmový, odborný (i neodborný) slovník nás, kritiků, odpovídá svou setrvalostí setrvačnicku sedmdesátých let. Zbygniew Bauer ve stati Hodnotový mlýn (přetištěná z polštiny vyšla v Literárním týždenníku 27. ledna letošního roku) přirovnává kritické kondotiéry, vždy ochotně, zaběhaně a naučeně povyšující recenzními pamflety slátaniny na literaturu, k tenistům z finále Antonionioho Zvětšeniny, kteří „jsou natolik pohlceni hrou, že si vůbec neuvědomují zmizení míčku“. Neztrácí se i nám s příchodem nejmladší české poezie míček z raket natrénovaných literárněkritických termínů? Mladá poezie se, aspoň doufám, nerozjíždí na setrvačnicku.

Termín *realismus* bude potřeba oprášit, bez něj se neobejdeme. Nebo raději rovnou vykoupat. Lázeň odborné i zanícené diskuse by mu jenom prospěla.

Očistu rozhodně potřebují termíny *dialektický* a *metafyzický*, i když si myslím, že více než očistu od zakalujících účelových výkladů potřebují naši všeobecně vyšší vzdělanost, abychom je vůbec mohli používat a rozumět si.

Rázná a horlivá pometla „teoretiků“ zastříkala nánosem nejen slova jako spirituální, mystika, mýtus, existencialismus, vypjatý subjektivismus, ale i další hodnotící slova z interpretační výbavy (skepse, deziluze). Budeme se k jejich podstatě prodírat možná lesem překážek, ale musíme věřit, že cílem je mýtina vykácených nepravd.

Co se shrnujícího označení dosavadního místa a úsilí mladé české poezie týče, respektive snažení nejlepších jejích představitelů, o kterých zde byla řeč, prozatímní termín nicméně vyneseno byl. V Šaldově stati O nejmladší poezii české (1928): „Poezie myšlení, rozuměj: životního zneklidnění a znepokojení myšlením a myšlenkami; a může to být poezie velmi krásná.“ Šalda tento výklad pronesl nad Josefem Horou. Horovi bylo třicet sedm let. Vedle Seiferta, Nezvala, Biebla, Závady, Halase – „starší mladý básník“ v nejmladší poezii české. Básník s osmi vydanými sbírkami. – Ale to jen tak mimochodem.

Podstatné je, že termín „poezie myšlení, životního zneklidnění a znepokojení“ nám nakonec spojuje nejtalentovanější autory obou mladých soudobých poezií, které jsme zde, počínaje titulem, pracovně od sebe dělili. Líbí se mi ta Šaldova slova čím dál víc. Novum neshledávané ve formě, originalitě, vázanosti či nevázanosti veršů, lexiku a vůbec básnění, nýbrž v *myšlení*. Ať myslí jinak, zneklidněně a znepokojěně, Jiřina Salaquardová, Miroslav Hupčych, Svatava Antošová, Sylva Fischerová a druzí, kteří všichni – vyjmenované nevyjímaje – teprve budoucím dílem dokážou, pevně věřím, svou svébytnost. A zřejmě individualističtější než jejich středně generační předchůdci.

(*Tvorba* 21, 1989, č. 25, 21. 6., s. 3)